

isutnost zla u životu koje ne može biti pobijedeno bez Božje pomoći (anđela). Anđeli su u službi čovjekova spasenja.

Ono što tezu čini vjerodostojnom, svjedoči i brojna suvremena literatura kojom se autor služio. Brojne bilješke, komentari i popis stručne bibliografije na kraju djela ukazuju na autorovu ozbiljnost znanstvenog istraživanja.

U cjelini autor ovog djela je u dijalozima Tobijine knjige osvijetlio zamršenost čovjekova života na putu vjere. Vjernički ideal u knjizi postavljen je vrlo visoko. On se ostvaruje osobnom pobožnošću utemeljenoj na strahu Gospodnjem (Tob 2,2.14; 4,21). Pobožnost mora pratiti molitva koja posvećuje ljudski život. Nužna je u kušnjama, u patnji. Tobitov lik je paradigma pobožnog Židova, ali i svakog vjernika. Odatle i aktualnost i suvremenost teoloških tema, istine i pravednosti, milostinje i molitve. One su u dijalozima Tobijine knjige najbliže zlatnom pravilu novozavjetnog nauka izrečene u negativnoj formulaciji: „Jer će oni koji čine istinu uspijevati u svojim djelima...“ i „činite dobro pa vas neće zadesiti zlo“ (Tob 4,6; 12,7).

Ova knjiga jasno pokazuje da je Tobijina knjiga na sebi svojstven način pridonijela i pridonosi očuvanju nacionalnog i vjerničkog identiteta židovskoga naroda. Knjiga je doista izvrsno znanstveno djelo. Izvorne analize tekstova dijaloga,

paralelna istraživanja u različitosti recenzija, na rezultatima suvremene egzegeze osvijetljene su temeljne teološke teme, logika zaključivanja, pregledno izlaganje tumačenja, aktualiziranje tema kao trajne vrijednosti čovjekova vjerničkog života, i života uopće, izvanredan je doprinos znanstvenom proučavanju ove knjige u Bibliji. U hrvatskoj bibliografiji ova knjiga je neizmjeran prilog proučavanju biblijske književnosti i kroz nju biblijske teologije.

Kako i u svjetskoj literaturi o Tobijinoj knjizi nema mnogo znanstvenih komentara ove vrste, preporučio bih autoru da se potruži u narednom vremenu dati prevesti knjigu i na jedan od svjetskih jezika, prije svega engleski, da djelo dođe i do svjetskih znanstvenih ustanova, bibličara, književnika i širih teoloških krugova.

Božo Odošić

Metafora o Jeremiji kao zidu željeznom

Peter RIEDE, *Ich mache dich zur festen Stadt. Zum Prophetenbild von Jeremia 1,18f und 15,20*, Echter Verlag, Würzburg, 2009., 111 str.

Autor je pišući disertaciju o metaforama za neprijatelje u individualnim psalmima naišao na

metaforu o ugroženom Jeremiji kojemu Bog obećava da će ga učiniti stupom željeznim i zidinom brončanom (1,18-19; 15,20). Izdvojio je gradu o tome u posebnu studiju koja je uvrštena u niz „Forschung zur Bibel“ kao 121. svezak. U prvom poglavlju, naslovljenom „Sinoptička usporedba Jr 1,18-20 i 15,20“, uspoređuje hebrejski izvornik i njemački prijevod tih odlomaka. U drugom ispituje sastav i tematiku odlomaka, istražuje starozavjetni izraz „*amad lipne* - stajati pred“ te slike o brončanom zidu na arheološkim artefaktima staroga Istoka i u Starome zavjetu. Zaključuje da se slika o brončanom zidu, primijenjena na Jeremiju, pojašnjava iz ratničkih slika starine. Jeremija je u toj slici ugroženi grad koji Bog postavlja nasuprot protivnicima. Budući da je bio izoliran u narodu, Bog mu obećava posebnu zaštitu i čini ga posrednikom za narod. Okolnost da je prorok zid željezni i brončani, dok su gradski zidovi bili građeni od kamena, pojačava prorokovu čvrstoću i zaštićenost (str. 43). U trećem poglavlju analizira poziv i poslanje Jeremije (1,4-19) kojemu Bog najavljuje suprotstavljanje protivnika, ali i obećava da će ga učiniti utvrđenim i nerazorivim gradom. Za izraz „stup željezni“ u r. 18. donosi paralele iz egipatske i asirske povijesti, ali smatra da je metafora prvenstveno temeljena na povijesnom podatku o Jahinu i Boazu, dva metalna stupa

pred hramom u Jeruzalemu (1 Kr 7,15-23), koji su bili znak Božje zaštite nad hramom i gradom. Kad su prilikom prvog osvajanja Jeruzalema Babilonci oplijenili hramsko posude, a lažni proroci najavljivali da će ono biti brzo vraćeno, Jeremija je najavio novo razaranje uključivši i dva stupa koji su izgledali nerazorivi (27,16-23). Jeremija je preporučivao pokornost Babiloniji kako bi ostatak posuda i hram bili sačuvani te naglašavao da slušanje Božje riječi spašava, a ne obavljanje praznih ceremonija. Jr 52 izvješćuje da su Babilonci pri novom zauzimanju Jeruzalema razbili metalne stupove i gradu odnijeli u Babilon (r. 17). Hram je razoren, ali ostaje prorok koji svjedoči stabilnost Božje riječi i posreduje za svoj narod.

Autor zaključuje da sliku o proroku kao zidu željeznom i nerazorivom treba shvaćati iz konteksta cijele Knjige Jeremijine. U 1,18 slika o Jeremiji kao „zidovima od bronce“ (hebrejski tekst!) pokazuje da je prorok protuteža razorenom Jeruzalemu: „Upotrebom množine slika biva pojačana“ (str. 73). Prorok nadomješta Jeruzalem i hram kao nekadašnje spasonosne veličine. Stih 1,18 je perspektiva u svjetlu koje treba čitati cijelu Jeremijinu knjigu, i to je znak da je sva knjiga rano redigirana radi podržavanja nade među raspršenim Izraelcima. To je teološki reflektiran sažetak ove knjige koji pretpostavl-

ja razorenje Jeruzalema i hrama: „Upravo tema o željeznom zidu predstavlja most prema zaključnom poglavlju Jr 52, koje skreće pozornost na daljnju sudbinu kulturnih predmeta pod Babiloncima. Prepoznamo li tu povezanost, dobro se uklapaju u slikovnu konstelaciju i drugi slikoviti motivi (grad i zidovi) koji u Jr 52 igraju određenu ulogu... Obećanje u Jr 1,18 programski veže Jeremiju uz Jahvu. To se odnosi na njegovu zadaću, ali i na njegovu ulogu“ (str. 89). Slike o Jeremiji kao zidu pokazuju da će ga Bog štiti i da će mu dodijeliti važnu ulogu, jer nakon Jeremijina djelovanja hram nije više mjesto Božje blizine nego prorok koji čini Boga prisutnim u njegovu narodu. Kao utvrđeni grad, on je idealni predstavnik Božjega naroda.

Za zorno prikazivanje gradskih zidina na Bliskom istoku staroga vremena, autor je priredio 16 crteža takvih zidina s vratima i metalnim predmetima, od Egipta do Ninive. U popis literature (str. 91-105) uneseni su noviji naslovi, pretežno na njemačkom, uz nekoliko naslova na engleskom i francuskom. Tko se bavi proučavanjem Jeremije, može ovdje naći dobru studiju o proroku kao utvrđenom zidu i sredstvu Božjeg djelovanja u vjerničkoj zajednici. Na kraju je doneseno stvarno kazalo (str. 109-110) i kazalo 24 hebrejska izraza koji su više puta navedeni u knjizi (str. 111). Uz citiranje egzegetске studije Hannesa

Bezzela o Jeremijinim ispovijestima iz god. 2007. i drugih novijih djela, ova knjiga zorno pokazuje kako je Jeremija privlačan današnjim egzegetima i važan za razumijevanje cijele Biblije.

Mato Zovkić

Katolički dokumenti za dijalog s muslimanima

CIBEDO - T. Güzelmansur (Hg.): *Die offiziellen Dokumente der katholischen Kirche zum Dialog mit dem Islam*, Verlag Friedrich Pustet, Regensburg, 2009., 621 str.

CIBEDO (= Christlich-islamische Begegnung - und Dokumentationsstelle) je institut njemačkih isusovaca u Frankfurtu za dijalog kršćana i muslimana koji izdaje svoj časopis i knjige te priređuje različite projekte. Timo Güzelmansur (Turčin kršćanske vjere), priređivač ove zbirke dokumenata, kaže u uvodu da je poticaj za izdavanje došao od kardinala Lehmana, a inspiraciju i usmjerenje dobili su izdavači od istovjetne zbirke dokumenata na francuskom koju je izdalo Papinsko vijeće za međureligijski dijalog god. 2006. Isusovac Christian Troll, koji je neko vrijeme predavao kršćanstvo muslimanskim studentima u Turskoj i omogućio gostovanje muslimanskih profesora